

CHALLENGES FOR THE RESOURCE TEACHER WHEN WORKING WITH STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS, PARENTS AND TEACHERS IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract: This article examines the challenges faced by the resource teacher in his interactions with students with special educational needs, with parents and teachers in the context of inclusive education. The functions of the resource teacher are presented. A place is given to his special scientific and pedagogical and methodological training. The activities of the resource teacher are considered. Attention is also paid to the challenges in relation to students with special educational needs, the school environment, the subjects, the teaching strategies, the participation in various school activities.

Author information:

Rositsa Dohneva-Bideleva

resource teacher

at Secondary School "N. Y. Vaptsarov", Aytos
post-graduate student in Special Pedagogy
at Department of Information, Qualifications
and Continuing Education, Varna

✉ rdohneva@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

resource teacher, special scientific and
pedagogical and methodological training,
students with special educational needs,
inclusive education

Дефиницията за приобщаващо образование в България е публикувана в чл.3. (1) на Наредбата за Приобщаващо образование (2018): „процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността” [4]. За разлика от интегрираното образование, при което се очаква учениците да се променят и да отговорят на определените от общообразователната система стандарти, целта на приобщаващото образование е да се промени самата система, за да може да отговори адекватно на разнообразието от различните потребности на учениците.

Равният достъп до образование е право на всяко дете. Поради това всеки ученик със специални образователни потребности трябва да получи възможност за адекватно обучение, като се отчитат неговите уникални качества, интереси, способности и образователни потребности. Приобщаването не би могло да се осъществи без създаването на подкрепяща среда, включително създаване на достъпна архитектурна среда, възможност за обучение по индивидуални учебни програми, предоставяне на учебни помагала, технически пособия и средства. От съществено значение е педагогическите специалисти, които работят с ученици със специални образователни потребности да бъдат обучени за това.

Приобщаващото образование е преди всичко комплекс от социални нагласи и отношения. Създаване на условия за добри взаимоотношения и поведение на приобщаване с цел да се улесни образователната интеграция и участието на учениците със специални образователни потребности в учебния процес. Изграждане на уважение, сътрудничество и подкрепа, елиминиране на дискриминацията. Подкрепа на ученика да развие своите способности и възможности и насърчаване да участва в предложените инициативи. Направляване и подкрепа

на учениците при усвояването на социални роли и поведение, свързани с училищните изисквания и правила.

Съгласно Закона за предучилищното и училищното образование (2016), училището има отговорността и ресурсите да организира предоставянето на подкрепа на всеки ученик, който в даден момент може да се нуждае от такава. Чл. 176. (1) определя, че „на децата и учениците в системата на предучилищното и училищното образование се предоставя подкрепа за личностно развитие, която осигурява подходяща физическа, психологическа и социална среда за развиване на способностите и уменията им” [3]. Ресурсният учител, като член на екипите за подкрепа на личностното развитие (ЕПЛР) в училището, работи в сътрудничество с останалите педагогически специалисти, учители, психолог, логопед, като подкрепя образователния процес на учениците със специални образователни потребности, така че те да бъдат в най-голяма степен част от общността на класа и на училището. В тази връзка, ресурсният учител се превръща в ключова фигура сред специалистите, работещи с учениците със специални образователни потребности.

За да се справя с предизвикателствата на приобщаващото образование, като ресурсен учител се стреми добре да планирам своята дейност. Затова:

- ✓ участвам в изготвянето на годишен план за дейността на ЕПЛР;
- ✓ участвам в разработването на План за подкрепа на всеки ученик със специални образователни потребности;
- ✓ планирам взаимодействията си с учители, родители, социални партньори
- ✓ отчитайки потенциалните възможности и реалните способности на ученика със специални образователни потребности, оказвам специфична методична помощ на учителите по отделните учебни дисциплини, като съвместно разработваме индивидуални учебни програми, които са адаптирани и редуцирани, с въведени индивидуализирани изисквания при работа, по предметите по които ученикът не покрива ДОС;
- ✓ участвам в планирането на дейности в училище;
- ✓ определям конкретните образователно-възпитателни цели за учениците със специални образователни потребности за всяка учебна единица съвместно с учителя и вземам участие в провеждането на урочните занятия;
- ✓ съдействам за планиране на необходимите ресурси и материално-технически средства за осигуряване на качествен образователно-възпитателен процес за учениците със специални образователни потребности.

Планирам и дейности, свързани с професионалната ми квалификация, усъвършенстване и развитие. Като ресурсен учител съобразявам своите изисквания към учениците, които подпомагам, с възрастовите им особености и с образователните им потребности. За целта използвам подходящи образователни стратегии, методи и техники, които мотивират учениците и стимулират личностното им развитие; стимулират дейностния подход в обучението и „ученето чрез правене”. „Тези и други параметри, акценти, дейности, методи, похвати и т.н., по думите на Ю. Дончева (2017), трябва да се отчитат при прилагането на конкретна методика за ефективна работа с децата със специални образователни потребности” [2:53].

Според С. Николова (2016.), „компетенциите, които трябва да притежава ресурсният учител могат да се обобщят в две основни направления:

- ✓ *Специално-научна подготовка*

По време на обучението си студентите по специална педагогика е необходимо да се запознаят с философията, политиката, постиженията и новите парадигми в областта на приобщаващото обучение и възпитание на децата със специални образователни потребности. База на подготовка трябва да са новостите в приложните и технологични аспекти на обучението на децата със специални образователни потребности. В поредица от учебни дисциплини се залага специалните педагози да познават характерните когнитивни и личностни особености на децата с увреждания и техните образователни потребности. В края на обучението си, бъдещите ресурсни учители трябва да притежават многофункционални знания, умения и компетенции за работа с деца със специални образователни потребности.

- ✓ *Педагогическа и методическа подготовка*” [6:878-879].

За да е успешна работата на ресурсния учител с тези деца, той трябва да приема индивидуалността им и да се съобразява с нея. Трябва да е подготвен да идентифицира образователни и възпитателни потребности; да идентифицира равнище, компетентност, особености и предпочитания в стила на учене в индивидуален план. Ресурсният учител трябва да владее различни методи за планиране на образователния процес, за разработване на различни образователни материали и за свързване на поставените цели с процеса на обучение и възпитание и с очакваните резултати за всяко дете със специални образователни потребности. Той трябва да познава и да прилага разнообразни образователни стратегии, методи и техники за преподаване, обучение, възпитание, учене и мотивиране на тези деца. Ю. Дончева (2014) обръща внимание на факта, че „познавателният интерес се активизира чрез педагогическото майсторство на учителя, чрез средствата, методите и похватите, които използва в ежедневните си взаимоотношения с децата” [1:123].

Според П. Терзийска (2005) подпомагането на интегрираното дете е най-важната функция на ресурсния учител. „За тази цел той създава четири стратегически модела, с които да мотивира и насърчава децата със специални образователни потребности към учене. Тези модели са:

1. Идентифициране на образователните потребности;
2. Разпределяне на учебното съдържание в специални програми;
3. Разработване на подходяща методология, която да улеснява усвояването;
4. Координиране на необходимите ресурси” [7:53].

Изброените стратегии спомагат да се създаде взаимовръзка с децата основана на доверие, разбиране и емпатия.

Групата, на която съм ресурсен учител се състои от 14 ученици със специални образователни потребности. Петима са на дневна форма на обучение, а останалите девет са на индивидуална форма на обучение. Седем ученици посещават Дневен център за деца и младежи с увреждания, където педагозите провеждат обучителния процес. В рамките на тази група има разнообразие от диагнози: Генерализирано разстройство в развитието – детски аутизъм – тежка форма, Синдром на Даун, обс. Синдром на Аспергер, Лека умствена изостаналост, Умерена умствена изостаналост с поведенчески отклонения с агресивни и автоагресивни прояви и хиперактивност, Тежка умствена изостаналост с агресивни и автоагресивни прояви, Смесено специфично разстройство на развитието, Синдром на Корнелия де Ланге. Това разнообразие обуславя различните възможности на всеки един ученик по отношение овладяването на учебния материал.

Немислимо е осъществяването на приобщаващото образование без квалифицираното подпомагане на масовите учители. Ресурсният учител не е ръководител на масовите учители, а техен помощник. Опитът показва, че ефективността на приобщаването зависи най-вече от партньорството между тях.

В качеството си на ресурсен учител подпомагането на масовите учители осъществявам чрез следните дейности:

- ✓ Консултирам колегите по въпроси, свързани с образователните потребности, произтичащи от конкретното увреждане или нарушение, както и с начина, по който ученикът със специални образователни потребности ще получава учебната информация по време на учебното занятие, как може да се общува с него, в какви учебни дейности може да участва и като цяло – основните пътища за компенсация на увреждането;
- ✓ Предоставям им специализирана литература и друга информация за методите и похватите за компенсация, рехабилитация и корекция на увреждането или нарушението;
- ✓ Отправлям следните *препоръки* към работата на масовия учител с ученик със специални образователни потребности с интелектуален дефицит:
  - Това, което учителят изисква от ученика със специални образователни потребности по-скоро да се показва, отколкото да се казва;
  - При даването на инструкции да се използват по-прости думи и задължително да се провери дали той е разбрал какво се очаква от него;

- Да се използват по-скоро предмети, реални обекти, които ученикът може да почувства и пипне, отколкото да се работи с хартия и химикал. Да се прави опит да се свържат уроците с опита на ученика и ежедневието;
- Когато бъде започната една дейност, тя да бъде довършена докрай и едва след това да се започне друга дейност;
- Поставените задачи трябва да се разбият на малки части, като се започне от това, което може и едва след това да се продължава напред към по-трудните части;
- Когато ученикът постига успех, учителят трябва да не пести поощренията и насърчаванията към него;
- При изпълнението на поставена задача е добре учителят да насърчава ученика да прави повече упражнения, докато усъвършенства изгражданите умения;
- Добре е да се осигури подкрепа от член на семейството, който да прави „домашната работа” с ученика, като след това резултатите се преглеждат от учителя;
- Работата по двойки или в група може да подпомогне изпълнението на дейностите от страна на ученика със специални образователни потребности.

Все по-често в общообразователното училище се обучават ученици с Генерализирано разстройство в развитието. При работа с тях е необходимо да спазваме следните правила:

- ✓ Учителят е по-добре най-напред да се присъедини към фокуса на внимание на ученика, а не да очаква, че той ще се присъедини към вниманието на възрастния;
- ✓ Учителят е добре да коментира дейността, с която ученикът се е ангажирал или особено за учениците, които не говорят, да се присъедини към тази дейност. По този начин ще бъде по-лесно да се привлече вниманието му;
- ✓ Учителят трябва да е сигурен, че ученикът е разбрал задачата, която поставя и да изчака, докато получи отговор (времето за това може да е повече, отколкото при другите ученици), т.е. нужно е търпение;
- ✓ Не може да се разчита на директното даване на инструкции на тези ученици, както и на настояването те непременно да се придържат към изпълнението на задачата;
- ✓ Необходимо е с ученика да се работи пряко, като се следят неговите реакции и участие в комуникацията (вербално, чрез знаци);
- ✓ Учителят трябва да има предвид, че ученикът с аутизъм „се съпротивлява на промените в рутината и се ангажира със стереотипно повтарящо се поведение”. Това естествено може да предизвика негативизъм при предлагането на промяна в дейността;
- ✓ Когато се предлага задача за изпълнение на ученик с аутизъм тя трябва да бъде достатъчно добре структурирана – ученикът трябва да разбере „какво да прави, къде, кога, как и кога да приключи”;
- ✓ Препоръчва се учителите да разчитат не само на устното говорене, а да използват „инструкции с образи”. Когато говорят е добре да използват „кратки изречения с достатъчно паузи между тях”.

Учителите трябва да имат предвид, че и при ученика със специални образователни потребности – представите, които той има за себе си и за постиженията си, значително зависят от поведението и очакванията на учителя и останалите ученици от класа. Затова, много внимателно трябва да се определят потребностите и планират учебните дейности, които трябва да отговарят на нивото на неговото развитие и чието успешно изпълнение му дава увереност.

Едно от предизвикателствата, което стои пред мен като ресурсен учител е съвместно с масовите учители да предложим оптимални варианти на организация за работа в класната стая:

- ✓ Заедно с масовия учител планираме съвместни дейности в урока, като аз присъствам в класната стая, за да оказвам пряка помощ на ученика със специални образователни потребности;
- ✓ Учениците със специални образователни потребности могат да работят в клас:
  - по диференцирани задачи, с различни материали;
  - със същите материали, с каквито работят техните съученици, но да имат различни задачи.

Учениците със специални образователни потребности, които работят по индивидуална учебна програма по даден учебен предмет, в която е заложено учебно съдържание няколко

класа назад, най-удачно е в някои от часовете да работят индивидуално в ресурсния кабинет с ресурсен учител.

За подпомагашо средство за оценяване на развитието на учениците се препоръчват различни видове документиране на резултатите от работата с ученика със специални образователни потребности като: разработване на т. нар. „чек-листове”, бланка със справочен характер, на която се правят отбелязвания, съобразно конкретни индикатори и др.

Докато ресурсният учител подпомага масовия учител в проверката и оценката на знанията на ученика, то масовият учител е този, който поставя оценката – количествена при покриване на ДОС и качествена: „постига изискванията“, „справя се“, „среща затруднения“, ако ученикът не постига ДОС.

Друго предизвикателство, което стои пред мен като ресурсен учител е съвместно с масовия учител да предложим рамка, която е съвкупност от въпроси, отговорите на които ще подпомогнат учителя при планирането и осъществяването на работата му в паралелката, в която се обучава и ученик със специални образователни потребности:

1) *Ученикът:*

✓ Ученикът в моя клас изпитва затруднения. Как те оказват влияние върху ученето му?

✓ Кои специалисти биха могли да дадат съвет?

2) *Класната стая и училищната среда:*

✓ Какви промени трябва да се направят в класната стая или училищната среда за да се улесни идването на ученика на училище и неговото учене?

✓ От каква подкрепяща помощ може да има нужда?

3) *Учебните предмети:*

✓ Какви промени се налага да се направят по учебния предмет, по който учителят преподава – от гледна точка на нивото и очакваните резултати?

✓ Това включва нивото, на което се преподава по предмета на ученика, както и поредицата от изучаваните предмети.

4) *Стратегии на преподаване:*

✓ От какви промени се нуждаете, за да съответстват Вашите методи на потребностите на ученика?ос деца със специални образователни потребности

5) *Участие в други училищни дейности (спорт, клубове, ежедневни дейности в училище и др.):*

✓ Какви промени могат да се направят, за да се осигури участието на ученика?

б) *Тестове и изпитвания:*

✓ От какви промени се нуждаете за оценяването на ученето на ученика?

Едно от най-съществените предизвикателства, което стои пред ресурсния учител е неговата роля в подпомагането на родителите на ученици със специални образователни потребности. Всеки родител има правото да взема решения относно здравето и образованието на своето дете и да го подкрепя през всички етапи от неговото развитие. Това произтича от факта, че домът на детето е естественото и най-подходящо място за развитие, тоест семейството полага основни грижи за него, подкрепя го и най-добре защитава интересите му. Именно в семейството детето усвоява социокултурните ценности и традиции на обществото.

Но родителите не винаги знаят как да посрещнат специфичните нужди на децата си. Затова се нуждаят от експертната помощ и подкрепата на специалистите. Професионалната помощ не може да бъде ефективна, ако семейството не знае какво точно се случва с детето му. Мнението ми като ресурсен учител е, че родителят трябва да бъде една от активните страни в обучително-възпитателния и корекционен процес за ученика със специални образователни потребности.

От семейството може да се получи ценна информация за здравословното състояние, характера на ученика, за поведението му в домашна среда. Това е възможност за изграждане на единна педагогическа стратегия и за даване на ориентировъчни насоки за възпитателните действия в семейната среда. Работата с родителите на учениците със специални образователни потребности трябва да бъде приоритет, защото от тяхната нагласа и участие до много голяма степен зависи изпълнението на предвиденото в плана за подкрепа.

Родителите и учителите са равноправни партньори и резултатът от тяхното въздействие е решаващ за постиженията на ученика. Първостепенна задача на ресурсният учител е да спечели доверието на родителите и да ги убеди, че доброто на детето им е тяхна обща цел. Формите на сътрудничество между тях са различни като от това се очаква учителят да промени отношението на родителите в положителна посока.

Като ресурсен учител подпомагам родителите с информация за организацията на подкрепящото обучение, за усвояване на конкретни форми и техники на работа при провеждането на самоподготовката на ученика в домашни условия. Обучавам родителите да усвоят различни похвати за работа с детето така, че да развият у него полезни умения за независим и самостоятелен живот.

Тъй като отношения и нагласи се променят бавно и постепенно, то правилният път минава през анализ на въпросите, които засягат материята. Такива са например:

1. *Какво искам като учител от родителя?*

- Конкретните изисквания трябва да бъдат в премерено количество и да са точно обяснени и обосновани.

2. *Кои от тези изисквания родителите могат да изпълнят?*

- Необходимо е да се отчете социокултурното равнище на семейството, ценностната ориентация, трудовата ангажираност и други фактори.

3. *Готови ли са родителите да изпълнят тези изисквания?*

- За отговора на този въпрос е решаващо дали родителите наистина искат да помогнат на детето или приемат само формални действия.

Един от подходите за намиране на отговори е провеждането на родителско-учителски срещи, чиято цел е:

✓ да спестят редица недоразумения, като чрез тях се информира родителя за намеренията на учителя;

✓ да се модифицират изискванията към детето;

✓ и най-важното – да се поиска съдействие от семейството.

По този начин се дава възможност и на назряващите проблеми да се решават преди да е настъпила кризата по тях. Не мога да не отбележа, че такива отношения на доверие и сътрудничество (между родители и учители) се градят бавно, с много търпение и старание. Затова родителите, които се опитват да помогнат на детето си вкъщи и в същото време желаят да подкрепят усилията на учителя, се нуждаят от:

✓ насочване на мислите им в посока да разсъждават правилно в казуса с тяхното дете;

✓ откриване на собствените им желания и чрез тях провокиране на мотивация към вслушване в съветите на специалиста ресурсен учител;

✓ ясна инструкция, водеща към решения, които оптимално да удовлетворяват онова, което се очаква от тях;

✓ емпатия и асертивност в поведенческия им модел спрямо детето.

Ето някои от поведенческите грешки, допускани от родителите:

✓ консерватизъм и авторитарност, водещи до конфликт на интереси;

✓ явни информационни отклонения и уклончивост в отговорите;

✓ прояви на объркване, водещи до появата на различни информационни източници;

✓ нерешителност в действията и изказванията, която навяват усещането за некомпетентност и хаос.

Повечето родители очакват по-скоро негативни новини за детето си и ограничават контактите с учителите. Затова приоритетна задача на учителя е да съобщава на родителите не само негативните прояви на ученика, а и всичко онова, в което той е успял и постигнал. Причината се крие в най-дълбоко заложената потребност на човек да се чувства ценен, значим и оценен. Родителите се чувстват доволни, когато с поведението си учителят покаже, че е внимателен към тях и детето им и одобрява, приема и оценява усилията и постигнатото от тях. С добрите новини, учителят може да изненада и да зарадва родителите. Така те ще бъдат спечелени за каузата и ще се провокира тяхната инициативност. По такъв начин активната родителска роля няма да се изчерпва само с предявяване на изисквания и с оказване на

ограничено съдействие, а ще бъде допълнително инвестирано в усилия, по посока на тяхното мотивиране и поддържане на позитивни взаимоотношения с учителите.

Опитвам се да съдействам на родителите като им предоставям специализирана литература, насочвам ги да се включват в различни форми на обучение: семинари, поддържащи групи и др. Особено полезна в работата ми е постоянно работещата родителско-учителска обратна връзка. Тя е корекционният ми механизъм, чрез който в случая определям какво за тях означава „успех“, как да измерим ефективността му, както и периода, в който бихме искали да видим някакви резултати. Главният въпрос, който разгледахме с тях беше: „Защо трябва да правя това?“. Съветвам родителите да се концентрират върху силните си страни, да бъдат позитивни в излъчването си и постоянни в намеренията си, да престанат да мислят за дефицитите си, защото само така ще успеят да преодолеят бариерата, отвъд която те, като успешни хора, правят нещата, които другите обикновено не искат да правят. Според С. Николова и С. Велева (2015) „при взаимодействията си със специалистите родителите приемат, че трябва да бъдат най-голямата опора на детето си... Когато детето наистина се затрудни или уплаши, именно родителите са тези, които трябва да кажат: „Знам, че можеш да се справиш“ и сами да повярват в това“ [5:116].

Родителите трябва да са наясно какво точно искат да се случи с детето им и какво точно очакват от работата ми, така че това, което ще работим заедно да работи и за детето. Включването им в обучително-възпитателния процес ги прави равно отговорни към постигането на крайния резултат.

Практиката ми доказва, че описаният подход е работещ и ползотворен и мобилизира всички налични семейни ресурси, които са в подкрепа на грижите към детето.

Приобщаващото образование не е самотно усилие на един учител, на един специалист. То е преди всичко екипен труд. Сътрудничество и работа в мултидисциплинарен екип в духа на партньорство и с фокус върху ученика със специални образователни потребности и неговото развитие. Сътрудничеството на ресурсния учител на различни нива – при изготвяне на училищните политики, при реализиране на училищните практики с участниците в процеса на подкрепата е условие за успех на всеки и най-вече за общия успех на всички.

В заключение, като ресурсен учител мога да отчета, че когато в своята работа навреме изградя полезните интерперсонални отношения и добра комуникация с родителите, в повечето случаи мога да разчитам на тяхната позитивност. Дългогодишният ми професионален опит и непрекъснатото повишаване на квалификацията ми в сферата на специалната педагогика ми дават следните възможности:

- ✓ да оказвам квалифицирана подкрепа на учениците със специални образователни потребности;
- ✓ да помагам на учениците да открият своите силни страни, да ги прилагат за преодоляване на проблемите и да се чувстват знаещи, приети и значими;
- ✓ да предоставям постоянна педагогическа подкрепа на учителите, основана на съвместен подбор и диференциране на образователните цели, задачи, съдържание и дейности, подбор на дидактически средства, с оглед на тяхното индивидуално предназначение, отчитайки индивидуалните способности и образователни потребности на всеки ученик, съобразявайки се с поставената му диагноза.

Голямата подкрепа и съпричастност от родителите се усети в новата обстановка, пред която сме поставени. С оглед на създалата се ситуация, заради пандемията от вируса Ковид-19 се налага да работя с учениците дистанционно. Изготвям и изпращам работни листи, презентации, осъществявам видео връзка с ученици и родители, предоставям важна и полезна информация, касаеща поведението на всеки в кризисна ситуация, въпроси, свързани с предпазването, отговорното поведение, карантината. Това е ново предизвикателство както за мен, така и за всички в образователната сфера. Като виждам (от видео връзките, които осъществявам) как родителите стоят до децата си, държат неуверените им ръце и изпълняват всичко, което учителите поставяме като задачи, аз вярвам, че ще се справим. Извънредната ситуация обедини усилията на всички и ни даде възможност да покажем на децата, че сме до тях, и че имат избор как да реагират.

References:

1. **Doncheva, YU.** (2014) Poznavatelnite interesi kum okolnata deystvitelnost – referenten component v strukturata na intelektualnoto razvitiie na detsata ot preduchilishtna vuzrast – Pedagogika, 2014, No 1, s. 117-131, ISSN 1314–8540 (Online), ISSN 0861–3982 (Print)
2. **Doncheva, YU.** (2017) Formirane na psihichnite protsesi u detsata sus spetsialni obrazovatelni potrebnosti chrez igri-uprazhneniya v situatsiite po okolen svyat. Ruse, Nauchni trudove, tom 56, seriya 6.2., s. 53-59, ISSN 2603–1028 (Online), ISSN 1311–3321 (Print)
3. Zakon za preduchilishtnoto i uchilishtnoto obrazovanie, DV, br. 79 ot 13.10.2015 g., v sila ot 01.08.2016 g.
4. Naredba za priobshtavashtoto obrazovanie, DVq br. 86 ot 27.10.2017 g., dop. br. 105 ot 18.12.2018 g., v sila ot 18.12.2018 g.
5. **Nikolovaq S., S. Veleva.** (2015) Komunikatsiya sus semeystvata na detsa sus spetsialni obrazovatelni potrebnosti. Ruse, sp. Pedagogicheski novosti, kn. 1, s. 108-116, ISSN 1314-7714
6. **Nikolovaq S., G. Subeva.** (2016) Resursniyat uchitel v detskata gradina – kompetentsii I funktsii. Shumen, Universitetsko izdatelstvo “Ep. K. Preslavski”, Godishnik na SHU, tom XX D, s. 876-883, ISSN 1314-6769
7. **Terziyska, P.** (2005) Integrirano obuchenie na detsa sus spetsialni obrazovatelni potrebnosti. Blagoevgrad, Universitetsko izdatelstvo „Neofit Rilski”, ISBN 10: 954-680-389-8, ISBN 13: 978-954-680-389-4